

P R
O S T
O R

Ulrike Guérotová Co je to národ?

Od Evropy národů k národu Evropanů

Rousseau už roku 1783 napsal: „Dnes neexistují ani Francouzi, ani Němci, ani Španělé, dokonce ani Angličané; ať se říká cokoli, existují už jen Evropané. Všichni mají stejný vkus, stejné vášně, stejné způsoby, protože nikomu z nich žádná instituce neudělila nějakou zvláštní národní podobu.“ Stručně řečeno, v kulturním smyslu existují jen Evropané. Nikdo se při institucionálním utváření svého národa nedobral nějaké mimořádné formy. I proto by se nyní mohl uzavřít velký politicko-kulturní projekt moderny, na němž se pracuje už nejméně 250 let, totiž proces paralelního vytváření evropského národa a státu, tedy onen proces, který by měl představovat cíl společného evropského demokratizačního procesu.

**P R
O S T
O R**

**P R
O S T
O R**

Ulrike Guérotová

P R
O S T
O R

**Ulrike
Guérotová**

**Co je to
národ?**

**Od Evropy národů
k národu Evropanů**

přeložil Petr Dvořáček

PRAHA | 2021

The translation of this work was supported
by a grant from the Goethe-Institut

Knihu finančně podpořil
Česko-německý fond budoucnosti

© Ulrike Guérot 2021
Translation © Petr Dvořáček 2021
Czech edition © PROSTOR 2021
ISBN 978-80-7260-495-1

V mnoha diskusích o Evropě během posledních let jsem si všimla, že pojem „post-nacionální“ nefunguje. Zní stejně přitažlivě jako „veganský“ pro jedlíky masa. Proto jsem napsala tuto knihu: pro všechny, kdo potřebují národ, a přesto sní o demokratické, sociální a akceschopné Evropě.

„[Národ] je pocitové společenství, jehož adekvátním výrazem by byl vlastní stát, společenství, které tedy obvykle má tendenci k tomu, aby z něho takový stát vzešel. Avšak kauzální komponenty, které v tomto smyslu vedou ke vzniku pocitu národa, mohou být zásadně odlišné.“

„Smysl výrazu ‚národ‘, ‚národní‘ je absolutně nejednoznačný. Nemůžeme se k němu dopracovat na základě společných kvalit, jež produkuje společenství, nýbrž pouze na základě cíle, o nějž to něco, co označujeme souhrnným názvem národnost, usiluje: o samostatný státní útvar.

Max Weber, 1912

S poděkováním Elke, Elmarovi, Karin, Michaelovi, Reinhardovi, Ronaldovi, Sabine, Simone, Ulrike

Ti všichni vědí proč.

Obsah

Část první – *Don't touch my nation!*

Potíže s národem	17
Na počátku byla řeč	25
<i>En vogue</i> : národ, identita, vlast	38
Co je vůbec německé?	43
Národ, nebo region – co teď?	47

Část druhá – Co je to národ?

Před národy: šlechta, církve a města	53
Proces utváření národa	59
Triáda: o sociálních, občanských a politických právech	61
Národ jako solidární svazek	66
Cestičky k nacionalismu	77
Nacionální křižovatky: pravicový a levicový populismus	81
Národ a teritoriální štěpení	86
Národ a jeho formování průmyslem	90
Národ, jeho sociální rozvrstvení a třídy	95
Národ jako vůle a představa	102
Národ jako společenství občanů státu	105

Část třetí – Vybudujme evropský stát!

Čtyři cesty k <i>renovatio Europae</i>	113
Národ <i>in spe</i> : od předpolitické substance k volnímu aktu?	128
Společné prožívání a vzpomínání	135
<i>Constituante européenne</i> namísto evropského konventu?	141
Usmířování evropské federace a republiky	145
Jeden cíl a jedna metoda	154
Zprvė to dopadne jinak, a zadruhé než člověk myslí	162

Poznámky	171
----------	-----

Část první

***Don't touch
my nation!***

Potíže s národem

„Nacionalismus není v žádném případě probuzením národů k sebevědomí: národy se vymýšlejí tam, kde předtím neexistovaly.“

Ernest Gellner

V pandánu této knihy, ve svém eseji *Wie hältst du's mit Europa?* (Co ty a Evropa?) jsem dovozovala, že *politický* projekt Evropy prozatím ztroskotal. Také v Německu v minulých letech – ne-li desetiletích – citelně chyběla politická vůle pracovat na Evropě, na konkrétním evropském projektu, ba dokonce na evropském snu. Ale především – a tak zní ústřední argument zmíněného eseje – Německo v důsledku renacionalizace své evropské politiky nebylo v mnoha ohledech *solidární* se zbytkem Evropy. Zcela obecně řečeno bylo nad síly Evropy přiměřeně se celoevropsky vyrovnat se sociálními důsledky

bankovní krize a s politickými důsledky krize uprchlické. Evropská solidarita byla v nejvlastnějším smyslu slova velkou mezerou posledních let. Jak ve své poslední knize působivě popisuje sociální historik Hartmut Kaelble, byla navíc celá desetiletí eklatantně *přezírána* přání a obavy evropských občanek a občanů stejně jako požadavek zastoupení jejich politických zájmů v rámci evropského sjednocování.¹ Dalším důkazem toho, že občanská vůle nehraje ve strukturách EU příliš velkou roli, je zvolení Ursuly von der Leyenové předsedkyní Evropské komise 16. července 2019, třebaže se předtím o tuto funkci vůbec neucházela: „To by naznačovalo, že průměrný evropský občan nemá absolutně žádný přehled o politickém programu a důsledcích vyplývajících z toho, jak volil,“ napsal o den později list *The Washington Post*. Evropa? Zřejmě nebude nijak zvlášť sociální ani zvlášť demokratická...

Mimo jiné v reakci na to zažívá evropský kontinent zcela bezpříkladnou fázi renacionalizace. Aspoň se to tak říká. *Národ a národní stát*, obojí je neodvolatelné v módě, skoro stejně jako retro nábytek nebo falešné řasy. V diskusích o Evropě jsou Evropa a národ permanentně stavěny proti sobě. Národní stát musí v každém případě zůstat. Kdo se ho dotkne, kdo ho chce v zájmu Evropy „překonat“, sklídí úšklebek, posměch anebo zuřivý odpor. Jenže málokdo v aktuální debatě o národě a národním státě definuje, čím jedno a druhé v jádru jsou. Co máme na mysli, když hovoříme o „národu“? Je každému intuitivně jasné, co se tím míní? Anebo znamená *národ*, respektive *národní stát* pro každého něco jiného? Kolik definic národa existuje a co je jejich obsahem? Mají o něm Francouzi nebo Poláci stejnou představu jako Němci? Obývají také Katalánsko, Skotsko nebo Tyrolsko svébytné národy?

Národ a údajně na jeho základě stojící národní stát je možná jen místem, kam se upírá touha – či lépe: místem, kam se lze uchýlit –, protože z evropského snu se nestala skutečnost. Je tedy jen *východiskem z nouze*? Neproměnila-li se

politická Evropa v posledních desetiletích ve vztahovou veličinu, co tu má zbývat jiného než *revival* nacionality? Aleida Assmannová dostala minulý rok za svou knihu *Der europäische Traum* (Evropský sen)² Mírovou cenu německých knihkupců i proto, že nám objasnila, že politické sny – zajištění míru, demokracie i lidská práva – je nutno neustále obnovovat prací, kulturami vzpomínání a tvorbou mýtů. To platí pro národy stejně jako pro Evropu. Na toto zjištění zde chci navázat. Neboť jestliže je národ zásadně čímsi, co může vzniknout prací na snech a mýtech, ale i na základě vzpomínkové kultury, pak by se přece z Evropy také mohl stát národ! Jestliže tolik lidí – reálně, nebo domněle – potřebuje národ, ale přesto si přeje fungující Evropu, jestliže tedy Evropa nesmí znamenat ztrátu nacionality, či jestliže se Evropa dokonce nedokáže nijak zbavit představy a fenoménu „národa“, pak by možná východiskem z debaty, jež uvízla na mrtvém bodě, bylo spojení národa a Evropy.

Tento esej by proto chtěl usouvztažnit dva pojmy, které se v dosavadních diskusích o Evropě většinou ocitají ve vyhraněném konfliktu, totiž pojmy *národ* a *Evropa*. Jejich antagonismus byl patrný právě při posledních volbách do Evropského parlamentu. Evropa byla mobilizována proti národu a nacionalismu – a naopak. Jak toto napětí uvolnit? Mohla by se Evropa stát národem? Je snad Evropa už dávno v procesu celoevropského srůstání ve společnost (*Vergesellschaftung*), jež by bylo možné označit jako ‚utváření evropského národa‘? Anebo aspoň jako váhavý předobraz takového procesu?

Jde o to, přistoupit k tématu „národ Evropa“ hravým způsobem, jako k intelektuální hříčce. Co když národ není (jen) tím, co si pod ním většina lidí intuitivně představuje, totiž etnický homogenní jednotkou, která je jednoznačně formována (dominantní) kulturou, jednotkou, na niž se dají napojit tak důležité věci jako identita nebo vlast? Co když představuje naopak